

Klasická novoveká filozofia - vyvíja sa v 17. – 18. st. → vrcholí v 19. st. (I. Kant) Je tu vplyv dvoch činiteľov:

a) prechod západoeurópskych krajín od feudálneho k buržoáznemu usporiadaniu spoločnosti (vytvára sa princíp „občianstva“) = spoločenské činitele → úvahy o slobode človeka ako občana, o základoch štátu, etablovanie zásad ľudských práv ...

b) konštituovanie a rozvoj novovekej vedy – prírodných vied → do popredia sa dostáva teória poznania (kľúčová disciplína filozofie), problematika vedeckého poznania, hľadanie spoľahlivej metódy

Novovekom sa tiahne spor empirizmu a racionalizmu:

- empirizmus –(gr. impeiria = skúsenosť) - preferuje skúsenostné (empirické) východiská vedeckého poznania → pôvod poznania nachádza v zmyslových pocitoch a vnemoch
- racionalizmus – (ratio = rozum) – jediné spoľahlivé východisko poznania nachádza v istotách rozumu; predpokladá že svet je racionálne usporiadaný

Francis Bacon (1561-1626): zakladateľ empirizmu, venoval sa otázke poznania. Empirizmus pokladal za jediný objektívny spôsob, ako možno poznávať sú skúsenosti, teda na základe toho, čo sme kedy zažili, čo nám naše zmysly ponúkli. Zjavenia, ani filozofi nám objektívne poznatky neposkytnú. Musíme ich proste zažiť. – pri poznávaní je správnou metódou indukcia, teda postup, keď od konkrétnych skúseností odvodzujeme všeobecnejšie závery a teórie- keď chceme objektívne poznávať, je potrebné zbaviť sa istých predsudkov, ktoré on nazýva **idolmi**:

1. idol kmeňa - ľudia veci súdia podľa prijatých názorov, ktoré sa hovoria, no nemusia byť pravdivé.

2. idol jaskyne - ľudia nedokážu všetko poznávať rovnako, každý má na vec subjektívny pohľad.

3. idol trhu - ľudia často používajú nejednoznačné slová, aj pravdivý poznatok často prekrútiť.

4. idol divadla - chybné je aj preberanie filozofií alebo názorov autorít- nemusia byť pravdivé.

idoly kmeňa a jaskyne – nemožno úplne odstrániť (ľudská a individuálna subjektivita)

idoly trhu a divadla – môžeme a musíme sa ich zbaviť

Racionalizmus

René Descartes (1596-1650): sa považuje za zakladateľa racionalizmu.

Bol i významným matematikom. Zásady svojej metodológie zhrnul do štyroch pravidiel: 1. Za pravdivé považujem len to, čo je môjmu rozumu jasné a zreteľné.

2. Keď mám problém, rozčlením ho na časti a tie riešim postupne.

3. Vždy postupujem od jednoduchého k zložitému.

4. O všetkom si robím presný, prehľadný postup.

A to je cesta k objektívnemu poznaniu. Tieto pravidlá vyústili do myšlienky „**Cogito ergo sum**“ Myslím teda som.

Benedictus Spinoza (1632-1677):

Gnozeológia:

Svoju pozornosť Spinoza obracia na Descartove vrodené idey. Namiesto nich hovorí, že sú tieto idey nie vrodené, ale človeku dané racionálnou intuíciou (teda rozumu sú odniekadiaľ bezprostredne ponúknuté idey). Pomocou racionálnej intuície uchopíme základné pravdy a zmyslové poznanie sa stáva len pomocným prostriedkom poznania. Toto sa deje v rozume a jeho vyššej, vyspelejšej časti- intelekt.

Pri poznávaní uznáva Spinoza dedukciu- teda postup od všeobecných faktov ku konkrétnym. Pravdu vyvodzujeme z rozumu jasných a zreteľných východísk až dospejeme ku konkrétnym skúsenostným javom.

Ontológia:

Spinoza tvrdí, že existuje len jedna substancia, jeden základ celého sveta, ktorou je Boh čiže príroda. Spinoza sa preto považuje za panteistu. Človek je prírodná bytosť a je súčasťou sveta a preto základné idey človek uchopuje intuíciou, ktorá je mu vlastná- daná od prírody.

Má dve vlastnosti, ktorými sú myslenie a rozpriestranenosť. vo svete sa substancia prejavuje vo forme módov- jednotlivých vecí, ktoré tvoria spolu celé bytie. Jednotlivé javy sú medzi sebou podmienené

jeden druhým. Tým pádom Spinoza uznáva prísny determinizmus. keďže platí determinizmus, znamená to, že svet je usporiadaný rozumne, že jedno vyplýva z druhého, že v ňom platí dedukcia a substancia je boh a boh je príroda. Všetko je späté a všetko súvisí. Náhoda neexistuje, je to len prejav neznalosti nejakého javu.

Etika: Človek je šťastný a dobrý vtedy, keď čím viac pozná svet (a tým spozná aj to, čo je správne a čo je nesprávne). Najvyššie poznanie je teda poznanie sveta čiže boha ako tvorcu sveta vo forme sily.

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1718):

Gnozeológia:

Uznával, že poznávať sa dá skúsenosťami- všetko, čo je v rozume bolo predtým vo zmysloch, okrem rozumu samotného. Rozum však disponuje takými schopnosťami poznávania, ktoré nemožno vyvodiť zo skúseností. Rozum je preto miestom pravého poznávania a zmysly len vstupnou bránou.

Na základe toho rozoznávame dva druhy právd:

1. Pravdy faktu- sú tie, ktoré pochádzajú zo skúseností. Sú u každého individuálne, lebo každý to môže vnímať inak. Nemajú univerzálnu platnosť.
2. Pravdy rozumu- sú dané človeku apriórne, teda vopred, na ich základe dedukujeme- teda správne uvažujeme. Sú to axiomatické- logické, presné, univerzálne platné výroky.

Ontológia:

Leibniz uznáva nespočetné množstvo substancií, jednotiek bytia - tzv. **monád**. Sú to všeobecné základy jednotlivých javov, vecí. Sú duchovné (nehmotné). Každá monáda má svoju špecifickosť. Svet je zložený z monád. Monády dokážu pociť iné monády a naopak pociťovať pudy iných monád. Inej monáde sa môže iná javiť ako hmotná- pociťuje ju ako rozpriestranenosť. Materiálna vec je preňho skupina monád, ktoré sa javia monádam v ľudskej duši (ktorá je tiež skupinou monád) ako rozpriestranené. Monády sú silové centrá, monády sú duše. Monády sú indivíduá.

Poznáme 3 typy monád:

1. **temné**- sú tie, ktoré majú potenciálnu schopnosť vnímať- základy neorganických vecí.

2. **hmľisté**- sú schopné mať pocity, vnímať- rastliny, živočíchy

3. **jasné**- vedia si uvedomovať, myslieť, chápať- ľudská duša

Monáda monád- Boh. Nato, aby svet mohol fungovať, musia monády nejako spolupracovať. Monády sú však nezávislé, každá je na svoj účel naprogramovaná Bohom- Boh predurčil harmóniu sveta.